

MITROPOLITUL VISARION PUIU ȘI REFUGIAȚII POLONEZI. SEPTEMBRIE 1939

DUMITRU VALENCIUC

Câteva însemnări ale protosinghelului Cosma Jucu, pe atunci capelan mitropolitan la Cernăuți, acum viețuitor al Mănăstirii Cernica, martor ocular al evenimentelor din septembrie 1939, ne-au atras atenția asupra implicării mitropolitului Visarion al Bucovinei (1936–1940) în acțiunea de ajutorare a refugiaților polonezi și, mai ales, atitudinea lui tranșantă când a primit și găzduit, cu deosebită ospitalitate, la Cernăuți, grupul de refugiați polonezi ce avea în frunte pe Ignacy Moscicki, președintele Poloniei.

Acceptarea de către Institutul „Bucovina” al Academiei Române a acestui subiect, cuprinzând câteva dintre aspectele mai puțin cunoscute ale acestei acțiuni a mitropolitului Visarion Puiu, se constituie într-un cald omagiu adus memoriei singurului mitropolit român care se află încă în exil, Biserica Ortodoxă Română și nici eparhia pe care a păstorit-o nefiind capabile să readucă trupul său în pământul sfințit pe care l-a apărât și iubit ca nimeni altul.

Generații întregi de polonezi și români nu vor uita că în noaptea de 1 spre 2 septembrie 1939 cuirasatul german Schleswig-Holstein, aflat într-o „vizită de prietenie” la Gdansk, deschide focul asupra fortului polonez de la Westerplatte. Puțin mai târziu, trupele germane invadează Polonia, începând Blitzkrieg-ul. La orele 04:45 ale dimineții, locotenentul Wladyslaw Gnys din Regimentul de Aviație Cracovia 2 doboară primele avioane de luptă germane din acest război, respectiv două bombardiere Dornier 17. Numeroase erau, însă, avioanele germane care au bombardat sistematic teritoriul polonez. În aceeași zi, germanii încep construirea lagărului de concentrare de la Stutthof, adăugându-i camere de gazare, unde vor fi uciși 65 000 de polonezi creștini. În ziua următoare, pe 3 septembrie 1939, mimând respectarea angajamentelor față de Polonia, Marea Britanie și Franța declară război Germaniei. Doar atât. La 17 septembrie 1939 s-a produs atacul din Est. Intrarea detașamentelor sovietice pe teritoriul Poloniei s-a făcut „sub pretextul că dorește a feri pe frații lor de sânge din Bielorusia, din Volânia și Rutenia galițiană, de ororile războiului [...], încât, în fața acestei

situații, căpeteniile statului și ai oștirii polone au început a pribegi iarăși spre Moldova din Țara Românească, ca în tot trecutul istoric al acestui popor”¹.

Un martor ocular, prof. Erast Diti Tarangul, rememora acele zile și evenimente: „În toamna anului 1939 au trecut prin Cernăuți polonezii, care fugeau din fața armatelor naziste și sovietice. Puhoiul de refugiați era primit de autoritățile românești. Pe fețele refugiaților, care veneau cu mașinile, unii îmbrăcați sumar, numai în pijamale, așa cum au fugit noaptea, se vedea groază, oboseală, mizerie, disperare. Convoaiele de mașini erau atacate în drum de avioane germane. În Cernăuți toate hotelurile au fost puse la dispoziția refugiaților. Mareșalul Smigli Rist a fost încartiruit în Palatul Reședinței Mitropolitane, iar prim-ministrul Beck, în Palatul Administrativ. Când convoaiele de mașini erau atacate de aviația germană, polonezii opreau mașinile și se refugiau pe câmp. Din cauza panicii, unii copii s-au pierdut de părinți. Aceștia nu aveau posibilitatea să-i caute prea mult timp, deoarece nu puteau să rămână cu mașina pe loc, aceasta fiind încadrată în coloana de mașini, era forțată să pornească pentru ca să nu oprească înaintarea coloanei. Copiii pierduți erau luați de alte mașini. La Cernăuți s-a organizat un cămin de copii răătăciți de părinții lor, unde părinții își căutau și-și regăseau copiii. Întâlnirea între aceștia era uneori sfâșietoare. Au apărut însă și corbi, oameni fără conștiință și scrupule, care încercau să profite de nenorocirea polonezilor refugiați. Restaurantele au urcat prețurile în mod neomenos, se schimbau zloții la un curs extrem de scăzut și se cumpărau bijuterii cu prețuri scandalos de scăzute”².

În ziua atacării Poloniei de către soviete, 17 septembrie 1939, „s-a comunicat telefonic că vor veni la Reședința Mitropolitană spre adăpostire vreo 50 ostași polonezi, dintre acei care au trecut granița spre noi, cu un număr însemnat de avioane de război [...], dar, pe la orele 10 din noapte, dl. General Gabriel Marinescu, subsecretar de stat la Siguranța Statului, arăta telefonic că la Reședința Mitropolitană vor veni peste ½ oră pentru găzduire Președintele Republicii Polone, dl. profesor Ignatie Moscicki, împreună cu familia și dl. mareșal Rydz Smigly Eduard, comandantul suprem al armatelor polone, și câteva persoane din suita sa. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit însuși a luat cuvenitele măsuri ca să se aranjeze apartamentele necesare și să se pregătească un ceai pentru acești înalți oaspeți pribegi și frânți de oboseală, dar, din cauza greutății de călătorie pe drumurile pline de refugiați și vehicule militare, oaspeții au sosit la reședință abia la ora 2 jum[ătate] noaptea, fiind însoțiți de dl. ministru Gabriel Marinescu, venit întru întâmpinarea lor din partea guvernului român. În primele automobile au sosit dl. președinte Ignacy Moscicki, cu d-na Marja Moscicki, soția președintelui, d-na Helena Bobkowska, fiica președintelui, tânărul Jozio Zwistocki, fiul d-nei Helena Bobkowska, dl Stanislaw Leskowski, ministrul Palatului, general Kazimir Schally

¹ G[heorghe] Ar[ghiropol], *Zile de bejenie pentru poporul polonez*, în „Credința”. Revistă religioasă-culturală a Mitropoliei Bucovinei, anul X, nr. 20–21, 1–15 noiembrie, 1939, p. 291.

² Erast Diti Tarangul, *Cronica familiei Tarangul*, ms. nr. 786, Fondul Memorial Documentar „Erast Tarangul”.

și aghiotații militari ai președintelui, maiorii: Krzeczkowski, Jerzy și Stawomir Hartman”³.

Persoanele amintite erau cunoscute mitropolitului Visarion din vizita pe care acesta o făcuse împreună cu patriarhul Miron, în mai 1938, la Varșovia, când autoritățile poloneze le-au făcut o primire princiară⁴. Acum, în calitate de președinte al Crucii Roșii din Cernăuți, a deschis ușile Palatului Mitropolitan pentru găzduirea înalților reprezentanți ai poporului polonez.

A doua zi a sosit și „dl. mareșal Rydy-Smigly, însoțit de statul său major, compus din colonel Wenda, colonel Iozef Kobylecki, căpitan Ștefan Krynski, căpitan Jan Huber și preotul curții prezidențiale, capelan Jan Humpla, primirea făcându-se în Salonul Albastru din Reședința Mitropolitană”⁵. Acestora li s-a adăugat și generalul Skladkowski, președintele Consiliului de Miniștri și o parte din membrii guvernului polon. În Reședința Mitropolitană, la ora 11 a zilei de luni, 18 septembrie 1939, a avut loc, în Salonul Roșu, un consiliu de miniștri, împreună cu ministrul de Externe, dr. Beck. După prânzul oferit de mitropolitul Visarion în apartamentul personal, la 16,30, oaspeții mitropolitani au plecat spre gară, de unde, cu trenul, s-au îndreptat spre localitățile fixate de către guvernul român: președintele Moscicki, împreună cu familia și casa prezidențială la Reședința Regală de la Bicaz, mareșalul Rydz Smigly, la Craiova iar membrii guvernului, la Slănicul Moldovei.

Peste câteva zile, mitropolitul Visarion se deplasează la Bicaz, așa cum raporta patriarhului Nicodim, în 26 septembrie 1939: „În drumul ce am făcut pe valea Bistriței, spre a vedea în castelul de la Bicaz pe Excelența Sa Președintele Republicii Polone, d. Ignatie Moscicki, cunoscut personal cu prilejul vizitei făcute la Varșovia în mai 1938 de răposatul Patriarh Miron pe care l-am însoțit atunci, și din tristul prilej al pribegiei sale în România, când cel dintâi popas l-a făcut, la 17 septembrie, în reședința noastră mitropolitană din Cernăuți, am trecut și pe la locul pe care se dorește a se construi viitoarea monastire de călugărițe în amintirea Reginei Maria”⁶.

Această atitudine a mitropolitul Visarion a atras mulțumirile oficialităților poloneze dar și neplăceri din partea unor oficiali români.

Cercetătorul onest nu poate să treacă cu vederea faptul cu numai cu trei zile înainte de atacarea Poloniei de către ruși, la 14 septembrie 1939, mitropolitul Visarion Puiu adresase lui Iosif Visarionovici Stalin o scrisoare deschisă, din păcate necunoscută românilor, deoarece presa acelor vremuri a refuzat să o publice. Mitropolitul Visarion Puiu amintește conducătorului de la Kremlin faptul că

³ G[heorghe] Ar[ghiropol], *op. cit.*

⁴ *Vizita I.P.S. Patriarh Miron Cristea și a Î.P.S.S. Mitropolitului Visarion în Polonia, în „Foaia Oficială”, anul LXX, nr. 13, 1 iulie 1939, p. 201–207.*

⁵ G[heorghe] Ar[ghiropol], *op. cit.*

⁶ Arhivele Nationale Istorice Centrale (în continuare se va cita A.N.I.C.), Fond „Visarion Puiu”, Dosar 10, f. 100.

„paginile istoriei popoarelor arată limpede și documentat cum chestiunile religioase nu pot fi trecute cu vederea, nici oprimate din considerațiuni de incultură religioasă a cârmuitorilor și, cu atât mai puțin, din considerațiuni subiective personale, pornind de la elemente de conducere trecătoare, știut fiind că oprimările sufletești religioase rămân pururea zadarnice și sunt mult păgubitoare și celor ce le determină, nu numai celor care le îndură. Persecuțiile religioase au avut întotdeauna urmări rele pentru oameni și rezultate iluzorii pentru cei care le-au determinat, credința apărând iarăși ca pluta deasupra apei, îndată ce nu mai apăsa asupra ei vreo mână sau alt obiect – elementul credinței religioase fiind indestructibil și vecinic. Pentru că s-a văzut de ajuns cum, în adevăr, simțământul religios poate fi oprimat sau viciat, dar, fiind indestructibil și vecinic, un imperativ politic superior a impus întotdeauna conducătorilor de popoare o cale civilizată și foarte mult necesară, adică reorganizarea manifestării lui, iar nu încercări de vremelnică distrugere, ceea ce a slăbit și întârziat întotdeauna consolidarea statelor și progresul tuturor instituțiilor acestora”⁷.

De aceea, mitropolitul Visarion Puiu cere, discret, dar ferm, încetarea persecuțiilor religioase din Uniunea Sovietică: „Împăcarea aceasta se poate face cu atât mai bine, cu cât Biserica creștină nicidecum nu trebuie să fie intransigent potrivit reformelor sociale urmărite de noul stat, întâi pentru principiile sale doctrinare care o opresc de la o astfel de greșală, apoi pentru că Biserica rusă însăși era oprimată de laicismul statului țarist și ținută într-o dezorganizare fără pereche. Pe de altă parte, pentru ca, prin ridicarea libertății religioase (foarte mult fâgăduită de fruntașii revoluției), poporul rus nu participa integral și sufletește la schimbările ce se dau – ceea ce constituie, repetăm, o mare lipsă în orice fel de conducere politică, iar redarea acestor libertăți și o reorganizare religioasă de obște ar produce una din cele mai puternice garanții pentru consolidarea viitoare a noului stat rusesc –, căci în faza prezentă din noua alcătuire politică, îi lipsește realmente și indiscutabil tocmai pentru considerațiuni religioase însuși factorul în numele căruia s-a făcut revoluția, adică însuși sufletului poporului rus.

Deci, în numele principiului libertății de conștiință și de gândire, pe care revoluția l-a predicat și l-a garantat, dar numai formal, poporului rus și tot în numele programului de integrală și radicală reînnoire a vieții, sale venim a sugera, prin aceste rânduri, factorilor de conducere a noului stat sovietic rusesc gândul studierii și realizării unei cât mai urgente concilieri a principiilor sale cu cele ale religiei creștine evanghelice, deci a celeia degajate de balastul teologic pământesc, cu atât mai mult că religia creștină, repetăm, poate pune la îndemâna sovietismului destule comandamente pentru consolidarea lui, neglijate de conducătorii bisericesti de ieri și neștiute, credem, de corifeii revoluției până acum.

Această conciliere ar duce, pe de o parte, la purificarea și întărirea religiilor popoarelor sovietice și poate chiar la unificarea unora dintre ele, pe de altă parte, la

⁷ Dr. Antonie Plămădeală, *Visarion Puiu. Documente*, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Române Sibiu, 2005, p. 17.

realizarea grabnică a punctelor programatice ale revoluției, nu prin autocratism de cea mai aspră duritate, ci prin cucerirea pașnică și voluntară a tuturor sufletelor din cuprinsul noului stat rusesc, cu convingerea armonioasă pe care o poate da îndeosebi numai doctrina pură a creștinismului ortodox, el fiind întotdeauna – se știe prea bine – nu un element dizolvant, ci de cea mai puternică cimentare pentru organizațiile politice drepte și superioare în viața tuturor popoarelor civilizate de pe acest pământ”⁸.

Clasa politică românească a luat cunoștință despre aceste gânduri trimise lui Stalin prin presa din străinătate. Reviste ca „Sobornosti” (nr. 20, decembrie 1939), „Steaua Estului” (decembrie 1939, India) sau publicații ale unor organizații precum „Sf. Sava” din Sarajevo, dar și ziare din Belgia, Franța și Grecia, au fost mândre să cuprindă în paginile lor scrisoarea mitropolitului Bucovinei. Din Dosarul nr. 1064 din Fondul „Pantelimon Halipa” al A.N.I.C. aflăm că o a doua scrisoare a fost trimisă Legației sovietice de la București și unor ziare străine, la numai o lună după invazia rusească în Basarabia și nordul Bucovinei. Aceasta a fost comunicată subsecretariatului Propagandei din București, Comitetului refugiaților din Basarabia și revistei „Viața Basarabiei”, dar și unor publicații din Beirut, Cairo și Madrid. Nu poate fi vorba, nicidecum, de o atitudine pro-sovietică a mitropolitului Visarion.

Grupul Nistor–Sidorovici, sprijinit de Francmasonerie și de foștii prim-miniștri Armand Călinescu și Gheorghe Tătărăscu, era într-o campanie susținută de denigrare a mitropolitului Visarion, încercând să slăbească încrederea regelui în persoana acestuia. Numirea lui Ion Nistor ca ministru al Cultelor și Artelor în guvernul Gheorghe Tătărăscu (24 noiembrie 1939–11 mai 1940) aduce multe și mari neazuri mitropolitului Visarion Puiu. Noul ministru, folosindu-se de prietenia pe care o avea cu oamenii de încredere ai regelui, Viorel Tilea și maiorul Teofil Sidorovici, răspândesc zvonul că mitropolitul Visarion Puiu, într-o călătorie făcută în Germania, în scopuri medicale, ar fi avut întrevederi politice, punându-se în slujba Germaniei, deși regele se declarase de partea Angliei și Franței. Mai mult, necunoscându-se textul scrisorii adresate lui Stalin în opinia publică românească, ci numai zvonul că mitropolitul i-ar fi scris lui Stalin, s-a răspândit zvonul că mitropolitul este spion rus și că ar fi fost arestat.

Înlăturarea de la conducerea Fondului Bisericesc a camarilei liberale din Cernăuți îl determină pe ministrul Nistor să inițieze o aprigă campanie de presă împotriva felului în care era administrat Fondul Bisericesc, mergând până acolo încât propusese regelui Carol secularizarea mascată a Fondului Bisericesc, urmând ca regele să devină patron suprem, fapt pentru care urma să primească lunar o sumă de bani, lucru reușit abia după înlăturarea mitropolitului Visarion Puiu, prin falsul Decret Regal nr. 1498, din 9 mai 1940.

De altfel, oameni cinstiți din rândul membrilor Partidului Liberal îl avertizaseră pe mitropolit despre cele puse la cale în cabinetul ministerial condus de Ion Nistor: „De când a venit ministru al Cultelor Iancu Nistor, unii se clatină. Iar

⁸ *Ibidem*.

Dori Popovici, pe care l-ați scăpat din pierzare și cu o rudă a sa, un ziarist escroc, și încă vreo câțiva ticăloși, apoi și-a pus în gând să vă compromită împreună și pe dl. Constantinescu, pentru că amândoi nu-i lăsați să facă afaceri la Fond. Aceștia sunt acei care răspândesc știri fantastice, că s-a auzit la radio în posturi străine, deci necontrolabile, vorbindu-se contra Voastră, altădată că sunteți gardist, altă dată că sunteți arestat la mănăstire, că sunteți contra Frontului și la tot ce poate stârni mintea lor cea rea și vicleană. Aceștia părau la M. S. regele pe dl. Alexianu. Tot aceștia au răspândit zvonul că ați pus pe preotul Kracalia să îmbete pe polonezi, ca să le luați automobilele, precum v-am scris, ca să vă compromită. Poliția încă știe lucrurile acestea, dar se înțelege ce poate face, când în fruntea ei, după Marinescu și ceata lui, a venit d. Vântu, care nu vă apără. Și când unele lucruri le sunt spuse chiar de consilierii Mitropoliei, iar aceia le amplifică în mod criminal”⁹.

Cercetând Dosarul 91/1939 din Arhiva Președinției Consiliului de Miniștri, găsim raportul Corpului Superior de Control nr. 750, din 30 decembrie 1939, întocmit de reprezentanți ai Ministerului Agriculturii și Domeniilor, „cari sunt însărcinați, prin decisiunea No. 45 140 din 24 octombrie 1939, urmată de cea cu No. 51 670 din 7 decembrie 1939 ale Ministerului Cultelor și Artelor, la cari a aderat și Ministerul Agriculturii și Domeniilor, ca organe de control ale aceluia Fond, în virtutea art. 42 din Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române din 6 mai 1925 și art. 5 din Decretul-lege pentru organizarea și funcționarea Fondului Bisericesc Ortodox Român al Mitropoliei Bucovinei din 4 noiembrie 1937, cu modificările din 16 martie 1938, să se ancheteze [...]: 12) În ce condițiuni au ajuns în garajul Mitropoliei 6 automobile luate de la refugiații polonezi? 13) Dacă se adevărește zvonul că s-ar fi cumpărat de la refugiații polonezi un aparat de radiodifuziune, care ar fi fost confiscat apoi de poliție”¹⁰.

Raportul nr. 050268, din 27 noiembrie 1939, semnat de Moise Ienciu, inspector general, poartă apostila: „27 XI 1939, Ministerul Cultelor și Artelor, Comisiunea în compunerea ei actuală va continua fără amânare cercetările. (ss) Ioan Nistor”. Nu întâmplător ziarul „Glasul Bucovinei” strecura în paginile sale o informație potrivit căreia mitropolitul Visarion Puiu este arestat la domiciliu.

Ajuns ministru al Cultelor și Artelor, Ion Nistor semna ordinul „strict confidențial” nr. 51670/1939, din 7 decembrie 1939, prin care repeta cererea de a se ancheta, între altele, și: „6) Condițiunile în care s-a făcut construcția Palatului Cultural din Cernăuți. 9) Este adevărat că în curtea Administrației Fondului s-au desfăcut produsele unei podgorii din Focșani cu ajutorul oamenilor de serviciu ai Fondului? 12) În ce condițiuni au ajuns în garajul Mitropoliei 6 automobile luate de la refugiații polonezi? 13) Dacă se adevărește zvonul că s-ar fi cumpărat de la refugiații polonezi un aparat de radiodifuziune, care ar fi fost confiscat apoi de

⁹ A.N.I.C., Fond „Visarion Puiu”, Dosar 10, p. 80.

¹⁰ A.N.I.C., Președinția Consiliului de Miniștri, Dosar privind Controlarea gestiunii Fondului Bisericesc Ortodox

poliție. Sunteți invitați să anchemati cazurile arătate mai sus, cu toată seriozitatea și să raportați de urgență asupra rezultatului anchetei”¹¹.

Toate aceste anchete, bazate pe zvonuri lansate de camarila omului politic Ion Nistor, nu au putut să demonstreze nici o vinovăție a mitropolitului Visarion Puiu, dar au adus grave prejudicii imaginii înaltului ierarh și Bisericii Ortodoxe din Bucovina. Nu ne ocupăm aici de toate falsele „probe de vinovăție” puse în circulație prin intermediul oficiosului „Glasul Bucovinei”.

Cât privește chestiunea celor „6 automobile” din garajul mitropoliei, de fapt unul singur, avem scrisoarea din 12 septembrie 1940, adresată primului ministru de către mitropolitul Visarion:

„DOMNULE PRIM-MINISTRU,

În toamna anului trecut, 1939, când, din cauza războiului dintre poloni și germani, autoritățile cărmuitoare ale Poloniei s-au retras în România, Excelența Sa Președintele Republicii Poloneze, d. Ignățius Moscicki, drept semn de mulțumire pentru găzduirea ce am dat în reședința mitropoliei din Cernăuți, atât Excelenței Sale, cât și unui mare grup de ofițeri din suita sa, mi-a dăruit (prin d. General al Curții sale, Schally, cu scrisoare vizată de Consulatul Polon și legalizată la notar public) un autoturism limuzină «Cadillac» de opt cilindri, înregistrat apoi la Chestura Poliției Cernăuți pe numele meu, sub No. 297, Cți, precum se vede din foaia de circulație No. 137 121, de la 1 noiembrie 1939 și din permisul fiscal al Percepției I din Cernăuți, No. 3390.

Socotind acest obiect drept o relicvă, cu oarecare însemnătate istorică pentru poloni, nu l-am purtat în călătorii, ci l-am păstrat cu îngrijire, precum se vede din bună starea pieselor sale componente și din arătarea aparatului de chilometraj, numai șase mii km, în care intră și drumul Warsawa-Krezenez-Cernăuți, cu gândul de a-l reda apoi, în viitor, ca pe un lucru istoric autorității respective poloneze.

Cum, însă, acest automobil e un vehicul prea mare pentru mine și cere cheltuieli continue de întreținere și salariu pentru șofer, și poate suferi stricăciuni prin neuzare, ca și prin uzare, viu a vă ruga să binevoiți a dispune să fie primit spre păstrare între mașinile Președinției Consiliului de Miniștri, pentru a fi apoi remis la vremea convenită celor în drept, cum doream și eu. Nu l-am dat nici unei alte autorități de teama de a nu fi vândut, și prin asemenea înstrăinare păstrarea lui de până acum în scopul arătat ar fi rămas iluzorie.

Primiți, vă rog, Domnule Președinte, asigurarea celei mai distinse considerații ce vă păstrez. București, 12 sept. 1940. Mitropolitul Visarion Puiu”¹².

Este cunoscut faptul că mitropolitul Visarion Puiu a trebuit să trăiască în exil din 23 august 1944 și până la sfârșitul său, intervenit în 10 august 1964, orele 13. În exil fiind, mitropolitul Visarion Puiu nu a încetat să lupte pentru libertatea

¹¹ A.N.I.C., Președinția Consiliului de Miniștri, Dosar 91/1939, Anexa 3, fila 6.

¹² A.N.I.C

popoarelor ocupate de ruși, deci și a polonezilor. La 12 noiembrie 1960 adresa fruntașilor politici din Moscova și Kiev o scrisoare în care cerea libertatea bisericilor și eliberarea teritoriilor ocupate începând cu 1939: „A doua chestiune privește raportul istoric și politic al vostru cu popoarele vecine înconjurătoare, deci și cu țara mea, România, săvârșit însă nu din acte de prietenie binevoitoare, ci prin răpire de terenuri, ce dau întregii omeniri întrebări ca acestea: Ce lipsește poporului vostru?... Pământ?... Dar, împreună cu Siberia, aveți colosala întindere de pământ geografică dintre Marea Baltică și Oceanul Pacific, cuprinzând în el aproape toate felurile de bogății necesare și dorite de oameni. Posibilități comerciale și industriale?... Aveți imense și neîmpiedicate de nimeni, cu înlesniri de a le înmulți cu produsele altor țări din Europa, din Asia și din omenirea toată. Dezvoltări științifice și sociale oricâte ați dori, proprii și de împrumut de la toate popoarele civilizate de pe acest pământ, deci nimic din trebuințele materiale vieții omenești nu vă lipsesc. Iar prin creștinism, cele mai sublime călăuziri spirituale și morale spre a vă ridica desfășurările vieții liber, mai presus de popoarele lumii. Atunci, atâtea înlesniri având, pentru ce năvăliți asupra popoarelor înconjurătoare vecine și le supuneți prin măsuri nedrepte și îngrozitoare, când ele nu vin asupra voastră, nici nu vă cer nimic decât pace și libertate trebuitoare viețuirii lor?

În istoria neamului vostru, desfășurat în condiții de tristă sărăcie și simplitate, sunt multe pagini ce grăiesc despre atacurile și răpirile ce ați suferit pe nedrept de la vecinii răi, mult condamnate. De ce în condițiile schimbate de azi, voi le săvârșiți asupra altor popoare nevinovate vecine din jurul vostru?”¹³

Întrebări rămase fără răspuns atunci!

Cât despre acuzația că mitropolitul Visarion Puiu ar fi fost prosovietic sau prohitlerist, vehiculată încă de vrăjmașii reabilitării civile, nu stă în picioare. A murit departe de țară, în slujba neamului românesc. Despre adversarul său, profesorul universitar Nicolae Grămadă ne dă o mărturie elocventă în acest sens. „În vara anului 1946, în preajma Conferinței de Pace, situația, sub raportul propagandei în străinătate, se prezenta destul de trist. M-am gândit că ar fi utilă cauzei românești strecurarea în străinătate a prezentului proiect de rezoluție, ca fiind votat de Asociația foștilor voluntari bucovineni din armata română în războiul de întregire națională. În scopul acesta, în vara anului 1946, am plecat la București, unde am luat contact mai întâi cu prof. univ. I. Nistor, căruia i-am expus planul meu. Prof. I. Nistor, mi-a răspuns însă ironic: «Cine vrea să devie erou, n-are decât să încerce realizarea unor astfel de acțiuni, ca cea proiectată. Iată, de pildă, Gheorghiu Dej a luptat, a suferit și a izbutit». Răspunsul acesta m-a mirat și m-a întristat adânc. Prof. Nistor avea în acel timp o situație personală admirabilă: era secretar gen[eral] al Academiei Române, cu locuința în edificiul acestei instituții și

¹³ Dumitru Stavarache, *Mitropolitul Visarion Puiu. Documente din pribegie (1944–1963)*, Pașcani, Editura N

era în același timp și președintele consiliului de administrație al unei bănci”¹⁴. Și, în treacăt fie spus, Sidorovici se împușcase, Urdăreanu fugise cu Carol, Morărenii...

Binele făcut, însă, se uită! La 19 octombrie 1939, jurnalul polonez „Kurjer Polski” publica articolul *Nu vom uita!*: „Pe minunatul pământ românesc ne întâlnim în fiecare zi și la fiecare pas cu manifestări de solidaritate cordială. Nu vom uita niciodată primele clipe după trecerea graniței. Copleșiți de îngrozitoarea nenorocire a întregului popor, condamnați la soarta grea a pribegiei, am înțeles de la început că ne aflăm pe pământul unor prieteni, că inimile românilor bat în ritmul prieteniei sincere pentru toți polonezii, că ei trăiesc nefericirea noastră”¹⁵.

Nu de mult, prietenii de la Cernăuți, întristați, mi-au comunicat următorul fapt. Comunitatea polonă de aici s-ar fi împotrivit ridicării în Codrii Cosminului a statuii Binecredinciosului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt. Semn că septembrie 1939 nu i-a învățat nimic pe unii. Păcat...!

Der Metropolit Visarion Puiu und die polnischen Flüchtlinge im September 1939*

(Zusammenfassung)

Auf Grund mehrerer Epochen- und Archivdokumente, die dem weitem Publikum weniger bekannt sind, bringt diese Studie Ereignisse, menschliche Taten und Haltungen aus einem dramatischen Moment unserer Gegenwartsgeschichte hervor.

¹⁴ Mihai-Aurelian Cărunțu, *1941 – un nou început pentru Bucovina reîntregită*, în „Suceava”. Anuarul Muzeului Bucovinei, XXI, 1994, p. 314 – 315.

¹⁵ Apud Ion Petrică, *Activitatea culturală a polonezilor refugiați în România în fața agresiunii hitleriste*, în vol. *Al Doilea Război Mondial pe fondul relațiilor polono-române*, Suceava, Editura Mușatinii, 2000, p. 183.

Traduc